

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ANGLISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

STŘÍDÁNÍ SAMOHLÁSEK PŘI ODVOZOVÁNÍ SLOV

Vedoucí práce: PhDr. Vladislav Smolka, Ph.D.

Autor práce: Sandra Svobodová

Studijní obor: Anglický jazyk a literatura – Španělský jazyk a literatura

Ročník: 5.

2019

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, dne 9. 5. 2019

.....

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Vladislavu Smolkovi, Ph.D. za cenné rady, inspiraci a veškerou pomoc, kterou mi poskytl během celého procesu zpracování mé bakalářské práce

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zaměřuje na výslovnost odvozených slov, v nichž se ve srovnání s výchozím slovem v přízvuché slabice mění dlouhá výslovnost samohlásky na krátkou, aniž je z pravopisu patrné, že se slabika otevřená změnila na zavřenou.

V první části jsou definovány pojmy jako slabika, přízvuk a hranice slov, které jsou důležité jako teoretický rámec zkoumaného procesu. Druhá část je praktická – popisuje za jakých podmínek v angličtině k alternacím samohlásek dochází a nakolik jsou tyto změny systematické.

Stěžejní částí je abecedně uspořádaný slovníček nejběžnějších dvojic slov, v nichž tyto změny nastávají.

Klíčová slova: anglická výslovnost, slabika, samohláska, alternace

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with vowel alternations in stressed syllables of related words that are not indicated by changes of spelling.

The first part defines terms such as the syllable, lexical stress and word boundary which are essential as the theoretical framework. The second part is practical, describing the conditions under which vowel alternations occur.

The key part is a list of expressions which contain the vowel change explored.

Key words: English pronunciation, syllable, vowel, alternation

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1.1 Slabika.....	7
1.1.1 Struktura slabiky.....	11
1.1.1.1 Hranice slabiky.....	11
1.2 Dělení slov (word division).....	13
1.3 Přízvuk (accent, stress).....	13
1.3.1 Úroveň přízvuku.....	14
1.3.1.1 Přízvuk a redukce samohlásek.....	15
2 PRAKTICKÁ ČÁST.....	22
2.1 Seznam sufixů.....	25
2.2 Klasifikace vyhledaných příkladů a produktivita sufixů.....	29
2.3 Grafické znázornění výskytu.....	31
2.4 Metodické obtíže při výuce anglické výslovnosti.....	34
2.5 Slovníček nejběžnějších výrazů s alternacemi samohlásek.....	35
ZÁVĚR.....	38
CONCLUSION.....	39
ZDROJE.....	41
Knížní zdroje.....	41
Internetové zdroje.....	42

ÚVOD

Bakalářská práce nese název *Střídání samohlásek při odvozování slov*.

Čeští uživatelé angličtiny se často dopouštějí chyb při výslovnosti slov odvozených ze stejného základu, v nichž se v přízvukné slabice mění výslovnost samohlásky, aniž se mění pravopisná podoba slabiky (např. *nature* x *natural*, *wild* x *wilderness*, *serene* x *serenity*). V angličtině zde dochází k procesu, při němž se výslovnost samohlásek v graficky otevřených slabikách (tzv. dlouhá) mění na výslovnost ve slabikách graficky zavřených (tzv. krátká), aniž je tato změna patrná z pravopisné podoby slov. Pro české mluvčí je obtížné změny tohoto typu předvídat, protože v češtině je výslovnost stejně psaných samohlásek konstantní – slabiky jsou čteny identicky, bez ohledu na přízvuk, v angličtině naopak přízvuk ovlivňuje výslovnost psané skupiny (plná x redukovaná výslovnost), a kromě toho se stejná skupina hlásek může v různých slovech číst různě, a naopak, stejná výslovnost může být graficky zachycena různým pravopisem. Principy popisující vztah mezi pravopisem a výslovností v angličtině neplatí absolutně

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První část definuje pojmy, které jsou nezbytné pro teoretický rámec zkoumaného jevu – slabika, přízvuk, hranice slov. Druhá, obsáhlejší, část se věnuje praktickému popisu změn při odvozování slov.

Cílem bakalářské práce bude prozkoumat, zda je zkoumaný jev předvídatelný či nikoliv, zjistit, nakolik jsou tyto změny systematické, a vytvořit přehled pravidelných korespondencí samohlásek. Práce se bude zabývat i případy, kdy ke změně samohlásek nedochází důsledně (např. *private* x *privacy*). Pozornost naopak nebude věnována pravidelné redukci samohlásek vyplývající ze změny pozice přízvuku při odvozování (např. *able* x *ability*).

Praktickým výstupem práce bude abecedně uspořádaný slovníček výrazů, v nichž tyto změny nastávají.

1 TEORETICKÁ ČÁST

Každý jazyk je vystavěn z určitého zvukového materiálu, kterým se více nebo méně liší od jiných jazyků. Zkoumáním tohoto materiálu se zabývá fonetika. Jedná se o lingvistickou disciplínu, která zkoumá zvuky jazyka z hlediska artikulačního – zabývá se tvorbou a místem tvorby jednotlivých hlásek; dále z hlediska akustického – studující především zvukové kvality jednotlivých hlásek, dále přenos zvuku, a v neposlední řadě také z hlediska percepčního, který zkoumá, jak posluchač dané zvuky přijímá a interpretuje.

Korespondence pravopisu a výslovnosti je v anglickém jazyce, na rozdíl od jazyka českého, velmi volná - existují sice obecné principy korespondence grafémů a fonémů, ale zdaleka neplatí absolutně, a v řadě případů tak nelze výslovnost předvídat na základě pravopisné formy slov. Obtížně předvídatelná je především výslovnost samohlásek, tedy centrálních elementů slabik. Výslovnost samohlásky v konkrétní slabice záleží na mnoha okolnostech: na fonologické struktuře slabiky, jejím pravopisu, přízvučnosti a v neposlední řadě i na historických faktorech (zejména v důsledku procesu označovaného jako Great Vowel Shift, během nějž se především v období 1500-1700 výrazně vzdálila výslovnost některých samohlásek od jejich pravopisné podoby). To je také důvodem, proč začít právě s definicí slabiky – jako jednotka je těžko uchopitelná a pro její vymezení použijeme definice několika autorů. Nás bude zajímat především vztah mezi grafickou a fonologickou podobou slabiky, jelikož právě uvědomění si rozdílu mezi nimi je pro toto téma klíčové.

1.1 Slabika

Slabika je nejmenší artikulačně akustickou jednotkou řeči. V některých jazycích může být slabika také jednotkou nesoucí význam (morfémem), v českém jazyce je tato vazba spíše náhodná. Uživatelé jazyka jsou přirozeně schopni členit slova na slabiky, neboť již v raném dětství se tato schopnost kultivuje pomocí různých říkadel apod.

Jak už bylo zmíněno v úvodu teoretické části, slabika je velmi těžko definovatelnou jednotkou. Její vymezení je možné z různých úhlů pohledu: z hlediska fonetického či fonologického. Z fonetického hlediska je slabika jednotkou skládající se ze slabičného centra tvořeného primárně samohláskou, dvojháskou, případně slabikotvornou

souhláskou, charakterizovaného nejmenší mírou překážek kladených výdechovému proudu a také největší zvučností (sonoritou). Slabičnému centru může předcházet tzv. onset, a následovat tzv. coda, což jsou části tvořené souhláskami a charakterizované nižší sonoritou a větší mírou překážkovosti. (Roach, 2000:70)

Jiná varianta fonetického vymezení slabiky je založena na monitorování činnosti svalů ovládajících pohyb plic (tzv. chest pulse theory). Výchozí myšlenkou je, že zvýšená svalová aktivita je provázána zvýšením tlaku výdechového proudu, přičemž počet svalových pulsů určuje počet slabik. Tato teorie ovšem nedokáže řešit otázku hranic slabiky. (Gimson, 1980: 56)

Otázkou slabičných hranic se naopak zabývá fonologický přístup k vymezení slabiky. Všimá si, jaký maximální počet souhlásek a v jakých kombinacích se může vyskytnout v rámci téže slabiky před a za slabičným centrem (tzv. phonotactics). Tyto souhláskové kombinace jsou ovšem v různých jazycích odlišné. (Crystal, 2003: 243)

Podle Aleny Skaličkové je slabika nejtěsnější možné spojení jader identifikace daných hlásek. Každá hláska má jádro identifikace ve své určité artikulační fázi.

U slabikotvorných prvků je to tenze, u neslabikotvorných detenze nebo intenze.

Ve slabice jde o to, aby byl onen slabičný prvek co nejtěsněji spojen se sousední intenzí nebo detenzí ostatních elementů dané slabiky, tzn. každá slabika tedy může obsahovat pouze jediný tenzní element, k němuž se mohou připojovat ony intenzní a detenzní prvky, a to tak, aby jádra identifikací jednotlivých složek slabiky si byla pokud možno nejbližší. (Skaličková, 1982:43)

Oxfordský a Cambridgeský slovník definují slabiku jako nejmenší jednotku řeči obsahující obvykle samohlásku, kterou může být i celé slovo, a která je schopna rozdělit slova na části. (Cambridge Dictionary [online]. [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/syllable>)

Souhrnem všech výše uvedených definic tedy může být, že slabika je základní jednotkou řeči, která je schopna rozdělit slova na menší jednotky. Jejím centrem s největší sonoritou může být samohláska, dvojhláska nebo slabikotvorná souhláska, zároveň by centrum mělo být místem, kde jsou výdechovému proudu kladeny nejmenší překážky. Před jádrem slabiky může stát pretura, za ním koda; obsah těchto struktur se řídí podle daných fonologických pravidel.

Jak již bylo naznačeno v úvodu teoretické části bakalářské práce, podoba grafické a fonologické slabiky se může lišit a uvědomění si rozdílu mezi nimi je pro toto téma klíčové.

Grafická slabika je jednotkou typickou pro psanou formu jazyka a nemusí se vždy shodovat se slabikou fonologickou. Bývá naznačena jak ve výslovnostních slovnících, tak v těch obecných. Problémem je, že názory na vymezení grafické slabiky nejsou jednotné, a tak se u jednotlivých slov můžeme setkat s více variantami.

Fonologická povaha slabiky úzce souvisí s otevřeností a zavřeností grafických slabik. Vezmeme-li slovo *mad*, které je v grafické i zvukové podobě jednoslabičné a vyslovujeme ho s krátkou samohláskou [æ], protože se jedná o slabiku graficky zavřenou, zakončenou psanou souhláskou *æ*. Naproti tomu u příkladu *made* dochází k rozporu mezi grafickou a zvukovou podobou: koncová samohláska, v tomto případě tzv. němé "E", slouží k signalizaci skutečnosti, že předchozí slabiku je nutno považovat za otevřenou, tedy zakončenou v psané podobě samohláskou, a také ji podle toho vyslovovat dlouze, v daném případě jako dvojhlásku. Koncové němé "E" tedy sice není vysloveno, ale způsobí, že fonologicky jednoslabičné slovo je graficky dvojslabičné, a naznačuje jeho slabičnou strukturu v podobě *ma-de*. V důsledku toho je tedy nutno vyslovovat psanou samohlásku *a* jako diftong [eɪ]. Stejnou funkci, jako má němé "E", plní i další psané (vyslovované i nevyslovované) psané samohlásky vyskytující se na začátku přípon použitých v procesu derivace. Psaná samohláska následující po jediné souhlásce tedy většinou naznačuje grafickou otevřenost předchozí slabiky a tím signalizuje její dlouhou výslovnost v případě, že je tato slabika přízvučná. Je-li naopak slabika předcházející příponě s počáteční samohláskou zavřená, dochází ke zdvojení koncové souhlásky, čímž se zaručí její zavřenost a tedy krátká výslovnost. Toto je v angličtině poměrně univerzální princip, na základě něhož lze v psaném jazyce bezpečně odlišit dvojice jako *hoped/hopped, hoping/hopping*, atd.

Existují samozřejmě i případy, kdy ke zdvojení souhlásky před příponou začínající samohláskou nedochází, a grafická hranice zůstává v pozici po souhlásce, s odpovídající krátkou výslovností. Toto vynikne při srovnání zvukově podobných slov: *bat-on* vs. *bat-ter*, kdy je sice v obou případech první slabika vnímána jako zavřená a tedy s vyslovovaným [æ], ale pouze v *batter* je to jednoznačně signalizováno pravopisem (podobně jako např. v *button, butter*, atd.). Naproti tomu u slovesa *bate/bating/bated*

je výslovnost na základě pravopisu jasně předvídatelná, tedy dvojhlasková, jak odpovídá otevřené slabice. Důvody, proč u slov jako *baton*, *camel*, *panel*, atd. není zdvojená souhláska, jsou historické a souvisejí se stabilizací původně rozkolísané pravopisné normy v době po zavedení knihtisku.

V případech zkoumaných v této bakalářské práci, tedy např. ve dvojicích typu *nature* ['neɪtʃə] x *natural* ['nætʃərəl] se ve standardních slovnících sice setkáváme s odlišným dělením na slabiky, které výslovnostní odlišnost vysvětluje, tedy *na-ture* a *nat-ural* (OALD), ale v jiných slovnících se hranice první slabiky prezentuje jako nezměněná: *na-ture* a *na-tur-al* (CIDE). Postup užitý v OALD lze tedy interpretovat jako snahu zpětně zdůvodnit změnu výslovnosti samohlásky v první slabice, ale není zřejmé, zda takto slabičné dělení vnímají běžní rodilí mluvčí.

1.1.1 Struktura slabiky

Základním elementem slabiky je její jádro (nucleus). Ve většině jazyků je na tomto místě vokál, dvojhláska, ve výjimečných případech zde mohou stát také slabikotvorné souhlásky jako likvidy *l*, *r*, či nazály *m* nebo *n*. Jádro je místo s největší zvučností a je pro slabiku nejdůležitější. (KRČMOVÁ, Marie. Slabika [online]. [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/ch04s03.html>)

Okolo slabičného jádra mohou stát svaHY, tzv. pretura (onset) a koda (coda). Oba tyto prvky jsou fakultativní; není jich tedy pro existenci slabiky třeba. Slabičné svaHY jsou tvořeny jednou nebo více souhláskami, jejich počet a složení je omezen a vždy závisí na daném jazyce. (KRČMOVÁ, Marie. Slabika [online]. [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/ch04s03.html>)

Přítomnost kody ovlivňuje otevřenost celé slabiky. Pakliže kodu nemá a končí tedy na samohlásku, nazývá se slabika otevřenou. Je-li koda přítomna, slabika je zavřená.

Při definici slabiky a její struktury musíme odlišit slabiku fonologickou (jakožto zvukovou jednotku) a její grafický záznam (tedy jednotku psaného jazyka). V řadě případů si obě pojetí slabiky úzce odpovídají, zejména v češtině, v jiných případech jsou nápadně odlišné, a to dokonce i počtem jednotek, z nichž se skládají (fonémů, resp. grafémů).

např. české:

l-e-t / l-e-d = [let]   x   p-ě-t = [pjet]

1.1.1.1 Hranice slabiky

Dělení slov na slabiky a přesné určení slabičné hranice je častým lingvistickým problémem. Ve výrazech, které jsou složeny ze slabik otevřených, je určení jednodušší, neboť hranice slabiky je vždy před souhláskou. V celcích, kde mezi samohláskami stojí souhlásková skupina (consonant cluster), je rozhodování složitější a rozdělení se musí řídit kritérii pravidel pravopisu.

V angličtině je však tento problém zásadnější, jelikož na rozdíl od češtiny výslovnost neodpovídá psané podobě. Nicméně fonologická pravidla (tzv. phonotactics) nám určují, které hlásky či jejich kombinace jsou povoleny a zakázány v každé části

slabiky. Při zachování povolených kombinací angličtina povoluje velmi složité slabiky – pretura může obsahovat až 3 souhlásky (např. *strike*) a koda až 4 (např. *prompts*).

Jedním z nejrozšířenějších vodítek, jak dojít ke správnému dělení slabik, je princip v angličtině známý jako Maximal Onset Principle. Tato zásada uvádí, že pokud mají být dvě slabiky rozděleny, měly by být všechny souhlásky mezi považovány za onset druhé z nich, pakliže je to možné- tedy pokud angličtina danou kombinaci počátečních souhlásek připouští. Například slovo *morning* by tudíž bylo rozděleno jako *mɔ:* - *niŋ*. Pokud bychom se tohoto pravidla drželi, museli bychom rozdělit slovo *extra* jako *e* - *kstrə*, ale jak již bylo řečeno, anglická slabika nemůže začínat souhláskovým shlukem *kstr*. Naše pravidlo musí z tohoto důvodu obsahovat dovětek, že souhlásky jsou sice převáděny na pravou stranu, ale musíme si dávat pozor na fonotaktická pravidla určená pro preturu a kodu. To znamená, že musíme zavrhnout rozdělení *e* - *kstrə* kvůli neakceptovatelnému složení v pretuře, ale také *ekstr* - *ə* z důvodu omezení v kodě. Poté už nám zbývají jen tři možná řešení dělení slabiky: *ek* - *strə*, *eks* - *trə* nebo *ekst* - *rə*. Pravidlo Maximal Onset preferuje rozdělení na *ek* - *strə* z důvodu posunutí co možná největšího počtu souhlásek na pravou stranu. Přestože se pravidlo jeví jako celkem zjevné, i nadále existuje spousta problémů. Jak by se například rozdělovalo slovo *better* [*ˈbetə*]? Maximal Onset Principle nám nařizuje přesunout souhlásku *t* na pravou stranu, ovšem vzniklá kombinace *be* - *tə* je nepřipustná z důvodu vzniklé slabiky *be*. Angličtina nedovoluje zakončení slabiky na samohlásky *ɪ*, *e*, *æ*, *ʌ*, *ɒ*, *ʊ*, tudíž předchozí dělení není možné. Toto je další výjimka, kterou je nutno doplnit do základní definice: je přípustné přesunout souhlásku na levou stranu, pakliže tato souhláska předejde zakončení slabiky na jednu ze samohlásek *ɪ*, *e*, *æ*, *ʌ*, *ɒ*, *ʊ*. Poté už můžeme slovo analyzovat jako *bet* - *ə*, což se zdá být vyhovující. Posledním “problémem“ jsou slova jako *carry* [*kæri*]. Rozložíme-li slovo jako *kæ* - *ri*, bude slabika zakončená na *æ*, rozložíme-li ho jako *kær* - *i*, slabiku zakončí souhlásky *r*, přičemž ani jedna z možností se nevyskytuje v BBC pronunciation. Existuje tedy ještě jedno řešení: stojí-li jedna souhlásky mezi dvěma samohláskami a je těžké rozhodnout, na kterou stranu ji přiřadit, jako v případech *better* a *carry*, může být tato souhlásky prohlášena za stojící na obou stranách. Tento jev se nazývá ambisylabičnost. (Roach, 2009:61-62)

Ovšem pro správné určení hranice slabiky je třeba dodržovat kromě fonetických pravidel rovněž etymologické případně morfologické zásady. Ani většina rodilých mluvčích není schopna správně rozdělit slova na slabiky podle zavedených pravidel bez

konzultace slovníku nebo pomocí textového editoru. Avšak existují také rozdíly mezi určováním hranic v britské a americké angličtině, ba dokonce mezi jednotlivými slovníky. (Roach, 2000:60)

1.2 Dělení slov (word division)

Povaha slabiky a definice hranic slabiky jsou problémy diskutované fonology. Avšak dělení slov v psaném jazyce je problémem daleko diskutovanějším, neboť v angličtině jde o téma velmi obsáhlé. Na rozdíl od českého dělení je to anglické o mnoho složitější.

Hlavní pravidlo v anglickém slovním dělení je, že výslovnost první části slova by měla být rozpoznatelná ještě před tím, než oko dosáhne na druhý řádek, tedy na druhou část slova. Příklad *coincidence* tedy musí být rozdělen jako *co-incidence*, aby bylo zajištěno, že tak nebude moct být zaměňován se slovem *coin-age*. Všechna ostatní pravidla pro dělení jsou k tomuto pravidlu druhotné. (Marshall, 1968)

Přednost je dána morfologii slova před dělením podle slabik. Slova se často rozdělují v místě zdvojení, po prefixu nebo před sufixem. Nicméně každý afix je jiný a nabývá odlišných pravidel pro dělení, např. prefix *EN-* *enable* > [I-neɪbl] nebo sufix *-AL*, pro který existuje dokonce více možných dělení *postal* > [pau-stal, paus-tal, paust-al].

(HLADKÝ, Josef. WORD DIVISION AND SYLLABIFICATION IN ENGLISH

[online]. 1987 [cit. 2018-07-17]. Dostupné z:

https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104163/1_BrnoStudiesEnglish_17-1987-1_9.pdf?sequence=1)

Nikdy nerozdělujeme anglické slovo mezi dvě písmena, která tvoří jeden zvuk, tj. -ea-, -th-, -sh-, atd. Z tohoto důvodu rozdělujeme *read-able*, ne *re-adable* nebo *wash-ing*, ne *was-hing*. (Marshall, 1968)

1.3 Přízvuk (accent, stress)

Slovní přízvuk je jedním ze suprasegmentálních rysů mluveného jazyka, jehož nositelem je slabika, konkrétně slabičné centrum, (samohláska, dvojhhláska). Slabika, která je přízvukná, je ve srovnání s ostatními slabikami vnímána jako výraznější. Tato výraznost se projevuje různými dílčími faktory či jejich kombinací (hlasitostí, délkou,

změnou tónové výšky, a v angličtině, na rozdíl od češtiny, také kvalitou - tzn. redukované samohlásky se v přízvučných slabikách nemohou vyskytovat). Poslední zmíněný faktor výrazně odlišuje angličtinu od češtiny; zatímco v češtině kvalitativní realizace samohlásky přítomností přízvuku ovlivněna není, v angličtině se plné samohlásky a dvojhásky mohou vyskytovat pouze ve slabikách nesoucích alespoň jistý stupeň přízvuku. Pro nezkušeného českého uživatele angličtiny je tedy matoucí, že jedna a táž skupina grafémů se vyslovuje naprosto odlišně v závislosti na tom, zda je slabika přízvučná, či nikoli, např. pravopisná forma slova rebel je shodná pro sloveso i substantivum, avšak liší se pozicí přízvuku, kdy sloveso má přízvuk na 2. slabice, kdežto substantivum na slabice první. V důsledku toho jsou obě varianty ve výslovnosti ostře odlišeny: ['re bl] a [rɪ 'bel].

Podle pozice ve slově rozlišujeme 2 druhy přízvuku: pevný a volný.

V jazycích, které mají pevný přízvuk, je umístění dané – přízvučná je vždy jen určitá slabika (např. čeština – pozice přízvuku je na první slabice nebo na slabičné předložce).

U jazyků s volným přízvukem je určení pro jedince, kteří nejsou rodilí mluvčí, komplikovanější. Přízvučná může být kterákoli slabika a přízvuk má v těchto jazycích funkci distinktivní (rozlišovací). Konkrétně v anglickém jazyce přízvuk ovlivňuje výslovnost hlásek a dochází k redukci výslovnosti nepřízvučných samohlásek.

1.3.1 Úroveň přízvuku

Jak už bylo řečeno, přízvuk je v angličtině volný, tedy není vázán na konkrétní slabiku slova a může se vyskytovat na kterékoli slabice. U slov, která mají tři slabiky a více se obvykle vyskytuje také větší počet přízvuků, které se od sebe liší svojí intenzitou. Hlavní, neboli primární přízvuk, je nejsilnější. Například ve slově *around* [ə'raʊnd] je přízvuk zcela zjevně na poslední slabice a první slabika je redukována na tzv. smíšenou samohlásku (schwa). Výška hlasu má v tomto případě klesavou tendenci, přičemž primární přízvuk je v nejvyšším (nejsilnějším) bodě. Vedlejší (sekundární) přízvuk není tak silný jako přízvuk hlavní, ale je silnější než první slabika ve slově *around*. Transkripčně je reprezentován dolní kolmičkou [ˌ], takže slova jako *photographic* by byla foneticky zapsána jako [ˌfəʊtə'græfɪk] (Roach, 2009:75).

1.3.1.1 Přízvuk a redukce samohlásek

Některé samohlásky v angličtině jsou silně spojovány s absencí přízvuku; tzn. vyskytují se výhradně v nepřízvučných slabikách. Nazývají se redukované a mezi jejich charakteristické vlastnosti patří *shortness*, *laxness* a *central position*. Kritérium *central position* ale neplatí pro všechny, např. pro neutralizované [i] a [u].

Šva (schwa), [ə] je nejčastější redukovanou samohláskou v angličtině. Ortograficky může být reprezentována kteroukoliv samohláskou – a (*affect*), e (*camera*), i (*pencil*), o (*occur*), u (*campus*), y (*sibyl*), případně skupinou ortografických samohlásek, např. ou (*borough*) (Knight, 2012:71).

Dalším zvukem jsou slabičné souhlásky. Vyskytují se na místech, kde slabika při vyslovování neobsahuje samohlásku, jedná se převážně o [l], [m] a [n]. Příkladem mohou být slova jako *bottle* nebo *prison*.

Neredukované (plné) samohlásky se také mohou vyskytovat v nepřízvučných pozicích. Jde převážně o přijatá nebo vypůjčená slova z jiných jazyků např. *piano*, *tofu*, *ballet* nebo o slova složená např. *Englishman*, kde je redukována koncová slabika *man*.

I když by se mohlo zdát, že neexistuje souvislost mezi psanou a mluvenou formou anglických samohlásek, lze najít určité zákonitosti.

Nejdříve je nutné rozlišit, zdali se jedná o slabiku přízvučnou či nikoli. V nepřízvučné slabice se výslovnost samohláskového písmene redukuje na [ə] nebo [ɪ], případně podle nového transkripčního úzu (Roach, 2000: 84-86) na [i], [u] - v nepřízvučné koncové či prevokalické pozici: např. *empty* ['empti], *react* [ri'ækt], *into* ['mtu].

V přízvučných slabikách se výslovnost samohláskových grafémů řídí podle toho, zdali jde o slabiku graficky otevřenou nebo zavřenou. Graficky otevřená slabika má strukturu (C)CV, zavřená pak (C)VC(C).

Současná podoba korespondence mezi psanými a vyslovovanými samohláskami je výsledkem dlouhodobého hláskového vývoje, během něhož se kvalita jednotlivých vyslovovaných samohlásek v některých příkladech velmi podstatně proměnila, zatímco pravopisná podoba se měnila podstatně méně a zpravidla doposud odráží původní výslovnost samohlásek.

Klíčovým předělem ve vývoji výslovnosti samohlásek byl tzv. Great Vowel Shift, tedy proces, který se odehrával především od 14. do 17. století. Pro angličtinu byl zcela převratný, jelikož většina samohlásek v této době změnila svou kvalitu. To platí především o dlouhých samohláskách, protože žádná z nich nezůstala procesem nepoznamenána: některé se posunuly směrem k zavřenější (vyšší) výslovnosti, případně se diftongizovaly, jak je naznačeno v následujících tabulkách. Změnou prošly samozřejmě také krátké samohlásky, zejména ty v pozicích před likvidami, ale také některé souhlásky.

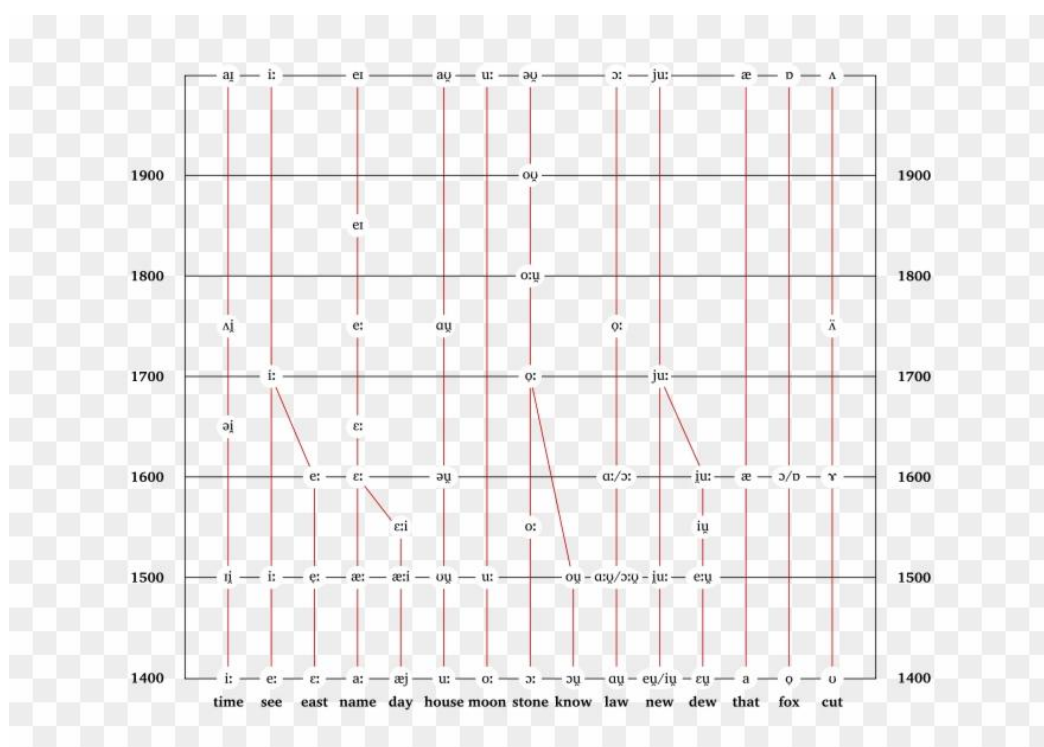

Vowel pronunciation				
	Late ME	Early ModE		ModE
	1400	1500	1600	2000
bite	/i:/	/ei/	/ɛi/	/aɪ/
meet	/e:/	/i:/	/i:/	/i:/
meat	/ɛ:/	/ɛ:/	/e:/	/i:/
mate	/a:/	/a:/	/ɛ:/	/eɪ/
out	/u:/	/ou/	/ɔu/	/aʊ/
boot	/o:/	/u:/	/u:/	/u:/
boat	/ɔ:/	/ɔ:/	/o:/	/oʊ/ *GA, /əʊ/ *RP

* GA - General American, RP - Received Pronunciation

Tabulka 1, zdroj:

https://ipfs.io/ipfs/QmXoyvizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXW06uco/wiki/Great_vowel_shift.html

Obrázek 1, zdroj: https://www.pinclipart.com/pindetail/xiRJom_history-of-english-great-vowel-shift-clipart/

Před Great Vowel Shift měla angličtina sedm dlouhých samohlásek: [a:], [e:], [ɛ:], [i:], [ɔ:], [o:], [u:], které prošly zcela zásadními změnami. Z diagramu je patrný velký posun všech samohláskových výslovností. Například samohláska [a:] se postupně změnila na [e:], [e:] zase na [i:]. Slovo *time* bylo původně vyslovováno s dlouhou samohláskou [i:], takže by v moderní angličtině odpovídalo spíše výslovnosti slovu *team*. Jelikož samohlásky [i:] a [u:] byly už v období Middle English hodně vysoké, přeměnily se v diftongy. (Fasold, Connor-Linton, 2014:298)

Co způsobilo tak rozsáhlou změnu v anglickém samohláskovém systému není dosud příliš jasné, ale je pravděpodobné, že kvůli velkému počtu samohlásek před Great Vowel Shift docházelo k “přeplnění“ dostupného fonologického prostoru. A právě takové “přeplnění“ způsobovalo dvojznačné významy: “Did he mean a ‘foal’ or a ‘fool’?” a generace mluvčích té doby postupně posunovala výslovnost samohlásek, aby byl jejich význam jasnější. Posun jedné samohlásky do jiné artikulační pozice v omezeném fonologickém prostoru může samozřejmě způsobovat nový fonetický problém: “Did he mean a ‘fool’ or a ‘foul’?” (Fasold, Connor-Linton, 2014:298)

V každém případě hláskové změny v konečném důsledku vzdálily psanou a vyslovovanou podobu anglických samohlásek natolik, že se někdy hovoří o tzv. “insulární” výslovnosti, charakteristické pro současnou angličtinu, na rozdíl od tzv. “kontinentální” výslovnosti, charakteristické pro většinu jazyků na evropském kontinentě, kde je korespondence mezi psanou a vyslovovanou podobou samohlásek těsnější a přímočařejší.

Pro přehlednost výslovnosti jednotlivých samohlásek jsou přiloženy následující tabulky. Případy, které se vymykají těmto pravidelnostem, jsou popsány pod nimi.

Tabulka 2: Přehled výslovnosti samohlásky A

A	přízvučná	nepřízvučná
otevřená	[eɪ] m <u>a</u> ke	[ə] stand <u>a</u> rd
zavřená	[æ] r <u>a</u> t	[ɪ] spin <u>a</u> ch [ə] cultur <u>a</u> l

Zdroj: vlastní zpracování

Výjimku tvoří skupinka „ar“, která je kvůli tzv. dlouživému účinku psaného „R“ v přízvučné slabice vyslovována jako [ɑ:]. Typickým příkladem je slovo *car* [kɑ:].

Tabulka 3: Přehled výslovnosti samohlásky *E*

E	přízvučná	nepřízvučná
otevřená	[i:] b <u>e</u>	[ɪ] en <u>ormity</u> [i] simi <u>le</u>
zavřená	[e] p <u>e</u> t	[ə] mo <u>me</u> nt

Zdroj: vlastní zpracování

Samohláskový grafém „E“ plní v angličtině speciální funkci. Kromě pravidelného užití, které je popsáno v tabulce, je používán k signalizaci skutečnosti, že předchozí slabiku je nutno považovat za otevřenou a také ji podle toho vyslovovat. Například slovo *make* obsahuje němé „E“, které sice není vysloveno, ale způsobí, že slovo je graficky dvojslabičné, jeho slabičná struktura je tedy *ma-ke*, a tudíž se změní výslovnost z [æ] na diftong [eɪ].

Tabulka 4: Přehled výslovnosti samohlásky *I*

I	přízvučná	nepřízvučná
otevřená	[aɪ] m <u>i</u> ne	[ɪ] deter <u>m</u> ine [ə] horri <u>l</u> ble
zavřená	[ɪ] s <u>i</u> t	[ɪ] stu <u>p</u> id

Zdroj: vlastní zpracování

Následuje-li psané „R“, projevuje se jeho dlouživý účinek odlišně v zavřené a otevřené slabice: *sir* [sɜ:(r)] v zavřené slabice, *hire* [ˈhaɪə(r)] ve slabice otevřené.

Tabulka 5: Přehled výslovnosti samohlásky *O*

O	přízvučná	Nepřízvučná
otevřená	[əʊ] n <u>o</u> [ʌ] l <u>o</u> ve*	[əʊ] conc <u>er</u> to
zavřená	[ɒ] c <u>o</u> ncentration	[ə] apr <u>o</u> n

Zdroj: vlastní zpracování

Výjimky dělíme do dvou skupin. Když je “O“ následováno souhláskou “R“ v přízvučné slabice, například ve slově *sport*, hláska se přemění v dlouhou - [ɔ:]. V případě slov, kde je “O“ na konci a slabika je přízvučná, výslovnost je [u:]. Příkladem může být slovo *do*.

*Výslovnost psaného O jako [ʌ] ve slovech, kdy po samohlásce následuje psané *v*, *m*, nebo *n* (*love, dove, shove, come, one, onion, London*, atd.) má historické důvody; tato slova původně obsahovala vyslovovanou samohlásku *u*, která se ovšem v normanském pravopisu obtížně odlišovala od podobných znaků pro *m, n, a v* a proto se začala před těmito souhláskami psát znakem *o*, které ovšem stále mělo fonologickou platnost [ɒ]. Dalším vývojem se [ɒ] změnilo na [ʌ], stejně jako např. v *bud, cut*, atd., ovšem pravopis zůstal zachován.

Tabulka 6: Přehled výslovnosti samohlásky *U*

U	Přízvučná	nepřízvučná
otevřená	[ju:] <u>u</u> se	[ju] edu <u>c</u> ate
zavřená	[ʌ] c <u>u</u> t [ɒ] p <u>u</u> t	[ə] mur <u>u</u> mur

Zdroj: vlastní zpracování

V případě, že po “U“ následuje v otevřené slabice “L“, výslovnost hlásky je [u:], například *rule*; následuje-li “R“, výslovnost je dvojhlásková – *pure* [pjʊə], v novějším britském úzu též v některých slovech [pjɔ:]. Pakliže po “U“ následuje souhláská “R“ v přízvučné slabice zavřené, jako ve slově *occur*, výslovnost se mění na dlouhou jednoduchou samohlásku [ɜ:].

Pakliže v angličtině přidáváme k základu slova příponu nebo koncovku, musí být zachována původní zavřenost nebo otevřenost slabiky, jinak dojde ke změně původní výslovnosti přízvučné slabiky. Právě to je důvodem, proč dochází ke zdvojení původně koncové samohlásky (*bet – betting*). Naopak u slov, jejichž základ sám končí dvěma souhláskami není třeba po přidání koncovky nebo přípony finální souhlásku zdvojit (*list-listing*) (Skaličková, 1982:18). Změna původně zavřené slabiky v otevřenou samozřejmě hrozí pouze tam, kde přípona začíná psanou samohláskou, která plní stejnou funkci jako tzv. němé e; pokud přípona začíná psanou souhláskou, nemůže způsobit grafickou otevřenost, viz následující srovnání přípon *-ed,-ing* a *-ment*.

ship [ˈʃɪp]

shipped [ˈʃɪpt]   *shiped *['ʃaɪpt]

shipping [ˈʃɪpɪŋ]   *shipping *['ʃaɪpɪŋ]

shipment [ˈʃɪpmənt]

Tyto principy ovšem neplatí absolutně. Často (zejména z historických důvodů) se můžeme setkat také s krátkou výslovností v otevřené slabice – jde především o běžná slova, která se uživatelé cizího jazyka naučili dříve, než se dozvěděli o existenci určitých zákonitostí např. *city*, *body* apod. (Skaličková, 1982:18)

Jindy se naopak může objevit dlouhá výslovnost v zavřené slabice, kde pravopis sám “napoví“ digrafem (dvěma samohláskovými písmeny), že se bude jednat o neobvyklou výslovnost – *rain* [rem] x *ran* [ræn]. (Skaličková, 1982:18)

Dlouživý účinek mají i některé skupiny psaných souhlásek, např. *gn* nebo *gh*, částečně či zcela němé, které naznačují dlouhou výslovnost tam, kde by se jinak slabika jevila jako graficky zavřená, a předpokládaná výslovnost by tedy obsahovala krátkou jednoduchou samohlásku.

sin [sɪn] x sign [saɪn]

sick [sɪk] x sigh [saɪ]

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část bakalářské práce se zaměřuje na identifikaci slov, u nichž při odvozování pomocí přípon začínajících v psané podobě samohláskou dochází ke krácení jednoduché dlouhé samohlásky či diftongu v přízvučné slabice na samohlásku krátkou, což odpovídá změně charakteru slabiky otevřené na slabiku zavřenou, přičemž ovšem tato změna není patrná z pravopisu, protože nedochází ke zdvojení koncové souhlásky příslušné slabiky. Hypotézou práce tedy je, že se jedná o jev ne zcela předvídatelný, který nerodilým uživatelům angličtiny působí značné obtíže.

Podstatu tohoto jevu lze demonstrovat např. na příkladu slov *bacon* ['beɪkən] a *baton* ['bætən]. Přestože je v obou případech první slabika přízvučná a jeví se pravopisně jako otevřená (nedochází ke zdvojení koncové souhlásky), pouze v prvním případě předpokládané otevřenosti slabiky odpovídá dvojhlásková výslovnost, kdežto ve druhém případě výslovnost odpovídá slabice zavřené; sekundárně odvozená grafická segmentace na slabiky je tedy: *ba-con* a *bat-on*. To je ovšem matoucí, protože odlišný charakter slabiky se zde, na rozdíl od naprosté většiny případů, neprojevuje v grafice, srov. např. *hater* (*man-hater*) - *hatter*, *bite* - *bitter*, atd.

Při vyhledávání příslušných dat jsem pracovala s elektronickou verzí slovníku Longman Pronunciation Dictionary (Wells, 2008), ve kterém jsem, díky znázorněné výslovnosti, vyhledávala od A do Z výrazy, kde ke změně samohlásky dochází. Často ale docházelo k tomu, že jsem našla dvojici slov, u které se jev vyskytoval, avšak při bližším zkoumání bylo zjištěno, že slova nejsou příbuzná, ačkoli se tak na pohled jeví. Příkladem může být dvojice *construe* x *construction*, kdy sloveso, zejména v literární rovině, překládáme jako *vykládat si*, *chápat* nebo *interpretovat*. Podstatné jméno pak označuje nám známé pojmy jako *stavba*, *budování*, *konstrukce* aj. Nepříbuzná slova nejsou předmětem mého zkoumání, a proto tyto dvojice nejsou v seznamu zahrnuty.

Seznam dvojic vyhledaných slov také neobsahuje ta odvozená slova, ve kterých se odvozením změnila pozice přízvuku nebo dojde ke zdvojení souhlásky či k užití souhláskového shluku, jelikož tyto změny jsou pro výslovnost na první pohled předvídatelným jevem. Příkladem takto odvozených dvojic může být *'able* x *a'bility* nebo *write* ['raɪt] x *written* ['rɪtɪn]. Zvláště sloves a od nich odvozených přičestí, ve kterých dochází ke zdvojení souhlásky, existuje stovky případů např. *bite* – *bitten*, *smite* – *smitten*.

Střídání samohlásek při odvozování slov je jev, který lze rozčlenit do několika podtypů, které se více či méně odchyľují od prototypických příkladů.

Za ty prototypické můžeme považovat dvojice jako jsou *nature* x *natural*, *divine* x *divinity*, *compete* x *competitive* atd., u kterých je přízvuk stále ve stejné pozici, samohláska v přízvučné slabice je psána jednoduchým vokalickým grafémem a pravopis nijak nenaznačuje, že by mělo dojít ke změně ve výslovnosti. Avšak při konfrontaci se slovníkem zaznamenávajícím dělení slov na slabiky si všímáme, že dochází k posunu hranice grafické slabiky, a tudíž se výslovnost mění – např. *na-ture* x *nat-u-ral*. Teoreticky vzato lze očekávat, že počáteční psaná samohláska přípony bude mít stejnou funkci jako tzv. *němé e*, tedy že naznačuje otevřenost předchozí slabiky – přesto se vyslovuje krátce.

Příznačné je, že k tomuto krácení dochází zejména v trojslabičných či delších slovech. V angličtině existuje proces zvaný trojslabičné zkracování (*trisyllabic shortening/clipping*), při kterém se dlouhé samohlásky nebo diftongy změňí v krátké, pakliže jsou následovány dvěma slabikami, z nichž první je nepřízvučná.

První známky trojslabičného zkracování se objevily již ve staré angličtině (*Old English*). Přízvučné dlouhé samohlásky se zkracovaly před souhláskovou skupinou (*consonant cluster*), jestliže byly následovány dvěma nebo více slabikami. Ve střední angličtině (*Middle English*) se tento proces rozšířil na všechny samohlásky, po kterých následovaly dvě nebo více slabik. Posouvání hlásek (*sound change*) byl a stále je jedním z nejvíce produktivních procesů v moderní angličtině (*Modern English*), který se objevil ještě před *Great Vowel Shift*. (*Trisyllabic laxing*. In: *Wikipedia: the free encyclopedia online*. San Francisco (CA): *Wikimedia Foundation*, 2001, 2018 [cit. 2018-07-05]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Trisyllabic_laxing)

Vezmeme-li například slovo *blithe* [blaɪð] a odvozujeme, u foneticky dvojslabičného (graficky trojslabičného) *blithely* ['blaɪðli] zůstává výslovnost dvojhlasčková, ale u foneticky trojslabičného *blithering* ['blɪðərɪŋ] nastává krácení.

V některých případech se může zdát, že se jedná o trojslabičné zkracování, ale není tomu tak. Například dvojice *south* [saʊθ] x *southern* ['sʌðərn]. V takových případech je zdánlivá anomálie způsobena pozdějšími zvukovými změnami: *southern* (předtím *southerne*) byl vyslovován [su:ðərnə].

V moderním anglickém jazyce existují systematické výjimky tohoto procesu, jako například slova s příponou *-ness* (*loneliness, mindfulness, aj.*). (Trisyllabic laxing. In: Wikipedia: the free encyclopedia online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001, 2018 [cit. 2019-30-04]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Trisyllabic_laxing)

V některých případech dochází ke kolísání, jako u dvojice *private* x *privacy*. Zatímco přídavné jméno vyslovujeme jako [ˈpraɪvət], odvozené podstatné jméno má dvě varianty - [ˈpraɪvəsi] a [ˈprɪvəsi]. Záleží tedy převážně na rodilých mluvčích, jakou výslovnostní variantu zvolí. Také se jedná o důkaz, že rodilí mluvčí v řadě případů nedokáží jednoznačně vyřešit otázku slabičné hranice na základě intuice.

Někdy funguje krácení také u slov, ve kterých není splněna podmínka jednoduchého pravopisu přízvučné slabiky, ale *němé e* má funkci, jako by byl pravopis jednoduchý – tedy má za následek dlouhou výslovnost v otevřené slabice: *breath* x *breathe/breathing*.

V jiných případech je změna signalizována pravopisem. Ze samohláskového digrafu, který naznačuje dlouhou/dvojháskovou výslovnost, se pravopis mění na jednoduchý. Příkladem může být dvojice *repeat* x *repetitive*.

Další možností je signalizace zavřenosti slabiky zdvojením souhlásky, která ji uzavírá: *recede* x *recession*, *succeed* x *succession*. Stejnou funkci plní přítomnost dvou (či více) různých souhlásek po samohlásce: *receive* x *reception*.

2.1 Seznam sufixů

Suffixy plní v lingvistice významnou roli. Na rozdíl od prefixů, které modifikují základ slov, primární funkcí sufixů je změnit gramatický význam (např. změnit slovní druh). Dále také naznačují kromě změny slovního druhu podstatné obměny základního významu (*tolerant* x *tolerable*), případně polaritu (*pointed* x *pointless*). Suffixace je často spojena s posunem přízvuku a posouváním hlásek (sound change). Dokonce i tam, kde pravopis základu zůstává konstantní, rozdíly v přízvuku způsobují rozdílné samohláskové zvuky. Například element *graph* je vyslovován v následujících derivacích jako [ɑ:], [ə], a [æ] v tomto pořadí:

'photograph - pho'tography - photo'graphic (Quirk, 1985:1546, 1547)

Některé původem cizí přípony vyžadují své vlastní cizí základy, a právě zde jsou inhibice ve vytváření “hybridů“. Výsledkem je dvojice (například) podstatných jmen a denominálních adjektiv, které jsou formálně odlišné:

mind - mental (*mindal)

nose - nasal (*nosal)

mouth - oral (*mouthal) (Quirk, 1985:1547)

Přehled přípon, které byly vyhledáním dvojic shledány jako ty, které ovlivňují alternaci samohlásek, jsou v této kapitole vyjmenovány a doplněny o komentář z publikace Radolpha Quirka - *A Comprehensive Grammar of the English Language* (Quirk, 1985). Detailněji bude na slova pohlíženo z hlediska umístění slabičné hranice (zda-li je možné, že ke krácení samohlásky dochází z důvodu jejího posunu) podle obecného slovníku Collins Cobuild Advanced Learner's English Dictionary (Sinclair, 2003).

- ITY: tato přípona je spojena především s přídavnými jmény neoklasického nebo francouzského původu. Je-li přízvuk výchozího slova na slabice jiné než na bezprostředně předcházející příponě, dochází k jeho posunu na tuto slabiku jako např. *elastic* [ɪˈlæstɪk] x *elasticity* [ˌiːlæˈstɪsəti]. V uvedeném případě ovšem nedochází ke krácení, výslovnost samohlásky i je v obou případech [ɪ]. Podstatou současné práce jsou ovšem případy slov, kdy se samohláska v přízvučné slabice mění z dlouhé na krátkou – *verbose* [vɜːˈbɔːs] x *verbosity* [vɜːˈbɔːsəti].

Přípona – *ity* je jedna z nejproduktivnějších, co se alternací samohlásek týče: *serene* x *serenity*, *cave* x *cavity*, *divine* x *divinity*, *deprave* x *depravity* atd.

Ve výše uvedených příkladech je přízvuk ve výchozím slově na poslední slabice a připojením přípony se tedy jeho pozice nemění; mění se pouze výslovnost samohlásky. Od tohoto modelu je třeba odlišit situace, kdy byla poslední slabika výchozího slova nepřízvučná (a tedy redukovaná). Za těchto okolností, získává připojením přípony *-ity* přízvuk, a redukovaná samohláska v poslední slabice před příponou se mění na samohlásku plnou: *curious* [ˈkjʊəriəs] x *curiosity* [ˌkjʊəriˈɒsəti].

Nyní můžeme pohledět na vyhledaná slova z hlediska pozice grafické slabiky: *an-tique* x *an-tiq-ui-ty*, *a-tro-cious* x *a-troc-i-ty*, *au-da-cious* x *au-dac-ity*, *aus-tere* x *aus-ter-i-ty*, *cau-sa-tion* x *cau-sal-i-ty*, *cave* x *cav-i-ty*, *con-cave* x *con-cav-i-ty*, *de-prave* x *de-prav-i-ty*, *di-vine* x *di-vin-i-ty*, *ex-treme* x *ex-trem-i-ty*, *grave* x *grav-i-ty*, *hu-mane* x *hu-man-i-ty*, *in-sane* x *in-san-i-ty*, *lin-e-a-tion* x *lin-e-ar-i-ty*, *men-da-cious* x *men-dac-i-ty*, *ob-scene* x *ob-scen-i-ty*, *pro-fane* x *pro-fan-i-ty*, *sane* x *san-i-ty*, *ser-ene* x *se-ren-i-ty*, *se-vere* x *se-ver-i-ty*, *sub-lime* x *sub-lim-i-ty*, *ur-bane* x *ur-ban-i-ty*. Jediný případ, u kterého je patrný posun grafické slabiky, je dvojice *serene* x *serenity*. Dalo by se očekávat, že počáteční psaná samohláska přípony bude naznačovat její otevřenost,

ale přesto se vyslovuje krátce. U téměř totožného příkladu *severe* x *severity* však už k posunu nedochází.

Ve slovníku ale nacházíme také odvozené výrazy jako *commune* (verb) [kə'mju:n] x *community* [kə'mju:nəti], *infirm* [ɪn'fɜ:m] x *infirmity* [ɪn'fɜ:məti], *mature* [mə'tʃʊə] x *maturity* [mə'tʃʊərəti], *obscure* [əb'skjʊə] x *obscurity* [əb'skjʊərəti], *perverse* [pə'vɜ:s] x *perversity* [pə'vɜ:səti], kde před příponou -ity ke krácení nedochází a přízvuk zůstává stále ve stejné pozici. To je důkazem nesystematičnosti zkoumaného jevu.

- IVE: v mnohých případech, vztah mezi slovesem a přídavným jménem odráží románskou morfologii – *explode* x *explosive*. Základ slova obvykle není ovlivněn přízvukem po přidání této přípony. Dochází zde k přeměně samohlásek z dlouhé na krátkou: *define* x *definitive*, *derive* x *derivative* atd.

Zkoumaný jev ovšem není absolutně pravidelný a předvídatelný:

compete [kəm'pi:t] x *competitor* [kəm'petɪtə(r)] /*competitive* [kəm'petətɪv] - zde dochází ke krácení

complete [kəm'pli:t] x *completion* [kəm'pli:ʃn] /*completive* [kəm'pli:tɪv] - zde ke krácení nedochází

Vezmeme-li opět v úvahu umístění grafické slabiky, slova rozdělíme takto: *com-pete* x *com-pet-i-tive*, *de-fine* x *de-fin-i-tive*, *de-rive* x *de-riv-a-tive*, *e-voke* x *e-voc-a-tive*, *pro-voke* x *pro-voc-a-tive*. Podle tohoto dělení na slabiky ke změně charakteru slabiky dochází, což změnu výslovnosti vysvětluje, ale tato změna není signalizována pravopisem.

- ION: sufix *-ion* se objevuje ve slovech latinského původu označujících děj nebo stav. V angličtině se používá hlavně k odvození podstatných jmen z adjektiv nebo sloves: *divide* x *division*, *precise* x *precision*, *provide* x *provision*. U příkladu *succeed* x *succession* nám zdvojená souhláska signalizuje krátkou výslovnost. V případě *receive*, kde se nachází samohláskový digraf, se v substantivu *reception* nachází dvě souhlásky, které slabiku zavírají.

Co se týče grafické slabiky, tak stejně jako u předchozí přípony, ani v uvedených případech k posunu hranice nedochází: *de-ci-sive/de-cide x de-ci-sion, dis-crete x dis-cre-tion, di-vide x di-vi-sion, ig-nite x ig-ni-tion pre-cise x pre-ci-sion, pro-vide x pro-vi-sion, re-vise x re-vi-sion*.

Ve slovníku opět nacházíme výjimku *diverse* [dar'vɜ:s] x *diversion* [dar'vɜ:ʃn]. Po přidání přípony nedochází ani k posunu přízvuku, ani ke zkrácení samohlásky.

- AL: také tato přípona způsobuje samohláskové změny.

bac-cha-na-li-a/bac-cha-na-li-an x bac-cha-nal, crime x crim-i-nal, mine x min-er-al, na-tion x na-tion-al, na-ture x nat-u-ral, rite x rit-u-al, sub-lime x sub-lim-i-nal

Jak již bylo uvedeno výše, prototypický příklad dvojice *nature x natural* reprezentuje posun grafické hranice slabiky. Oproti tomu *nation x national* podle slovníku žádný posun hranice nevykazuje, a přesto ke změně dochází.

- ABLE: přípona *-able* je v angličtině velmi často využívána k vytvoření přídavných jmen přidáním k základu jakéhokoli původu. K alternacím dochází například u *apply x applicable, despise x despicable, inflame x inflammable*. Ve všech případech dochází k pravopisné změně, u posledního příkladu je změna výslovnosti signalizována zdvojením souhlásky, a proto je z konečného seznamu vynechán.

Ap-ply x ap-plic-a-ble, de-spise x des-pi-ca-ble. Podle předpokladu, ani u této přípony k žádnému posunu nedochází.

- ED: tento sufix nevykazuje žádné střídání samohlásek při odvozování slov, a proto je pro tento jev zcela neproduktivní. Důvodem je zřejmě to, že tato přípona je pravidelně neslabičná; slabičná je pouze po souhláskách t a d, případně i po jiných, jde-li o adjektiva (*naked, wretched, atd.*).

- MENT: alternace samohlásek se může v okrajových případech objevit i připojením přípony začínající souhláskou, např. původem latinské přípony *-ment*.

Impede x impediment je zcela nepravidelná a stěží předvídatelná změna. U tohoto příkladu se původní koncové němé e mění na vyslovenou (a odlišně psanou) samohlásku: *e - i*. V tomto případě se ale jedná spíše o výjimku, neboť u této přípony je výše zmíněná dvojice jediným zástupcem ve zkoumaném materiálu.

Podle slabičného dělení *im-pede x im-ped-i-ment* je zřejmé, že grafická slabika *-ped* je zavřená, kdežto *-pede* lze chápat jako *pe-de*, a pak je první slabika otevřená. U *impede x impediment* ke krácení samohlásky dochází.

2.2 Klasifikace vyhledaných příkladů a produktivita sufixů

Příčinou zkrácení samohlásky může být změna pravopisu, zdvojení souhlásky nebo souhláskový shluk. Všechny tyto změny jsou pro výslovnost předvídatelné, tudíž pro téma této práce bezpředmětné. Bylo zjištěno, že změna kvality samohlásky není důsledkem užití konkrétní přípony, jelikož existují případy, kdy se po přidání stejného sufixu samohláska nezmění, např. *serene/serenity*, kde krácení nastává, ale *obscure/obscurity*, kde k němu nedochází. Je ovšem zajímavé podívat se na zjištěné příklady z hlediska produktivity těchto sufixů.

Změna otevřené slabiky na zavřenou bez indikace pravopisem podle sufixů

1a (přípona *-ity*) *antique x antiquity, atrocious x atrocity, audacious x audacity, austere x austerity, causation x causality, cave x cavity, concave x concavity, deprave x depravity, divine x divinity, extreme x extremity, grave x gravity, humane x humanity, insane x insanity, lineation x linearity, mendacious x mendacity, obscene x obscenity, profane x profanity, sane x sanity, serene x serenity, severe x severity, sublime x sublimity, urbane x urbanity*

1b (přípona *-ion*) *decisive/decide x decision, discrete x discretion, divide x division, ignite x ignition, precise x precision, provide x provision, revise x revision*

1c (přípona *-ous*) *bile x bilious, caprice x capricious, prestige x prestigious, vice x vicious*

1d (přípona *-al*) *bacchanalia/bacchanalian x bacchanal, crime x criminal, mine x mineral, nation x national, nature x natural, rite x ritual, sublime x subliminal*

1e (přípona *-ant*) *malign x malignant, please x pleasant*

1f (přípona *-ic*) *academia x academic, agnosia x agnostic, anacrusis x anacrusic, anaesthesia x anaesthetic, asthenia x asthenic, automation x automatic, cataphoresis x cataphoretic, chthonian x chthonic, cone x conic, diabetes x diabetic, meter x metric, microscope x microscopic, parasite x parasitic, volcano x volcanic*

1g (přípona *-ent*) *suffice x sufficient*

1h (přípona *-dom*) *wise x wisdom*

1i (přípona *-ness*) *wild x wilderness*

1j (přípona *-ical*) *cone x conical, cycle x cyclical, type x typical*

1k (přípona *-able*) *apply x applicable, despise x despicable*

1l (přípona *-acy*) *conspire x conspiracy, private x privacy, supreme x supremacy*

1m (přípona *-itive/ative*) *compete x competitive, define x definitive, derive x derivative, evoke x evocative, provoke x provocative*

1n (přípona *-age*) *line x lineage, vine x vineage*

1o (přípona *-ature*) *sign x signature*

1p (přípona *-ify*) *acetic x acetify, vile x vilify*

1q (přípona *-et*) *basin x basinet*

1r (přípona *-ing*) *blithe x blithering*

1s (přípona *-ment*) *impede x impediment*

1t (přípona *-ern*) *south x southern*

1u (přípona *-itude*) *grateful x gratitude, sole x solitude*

1v (přípona *-ard*) *vine x vineyard*

2.3 Grafické znázornění výskytu

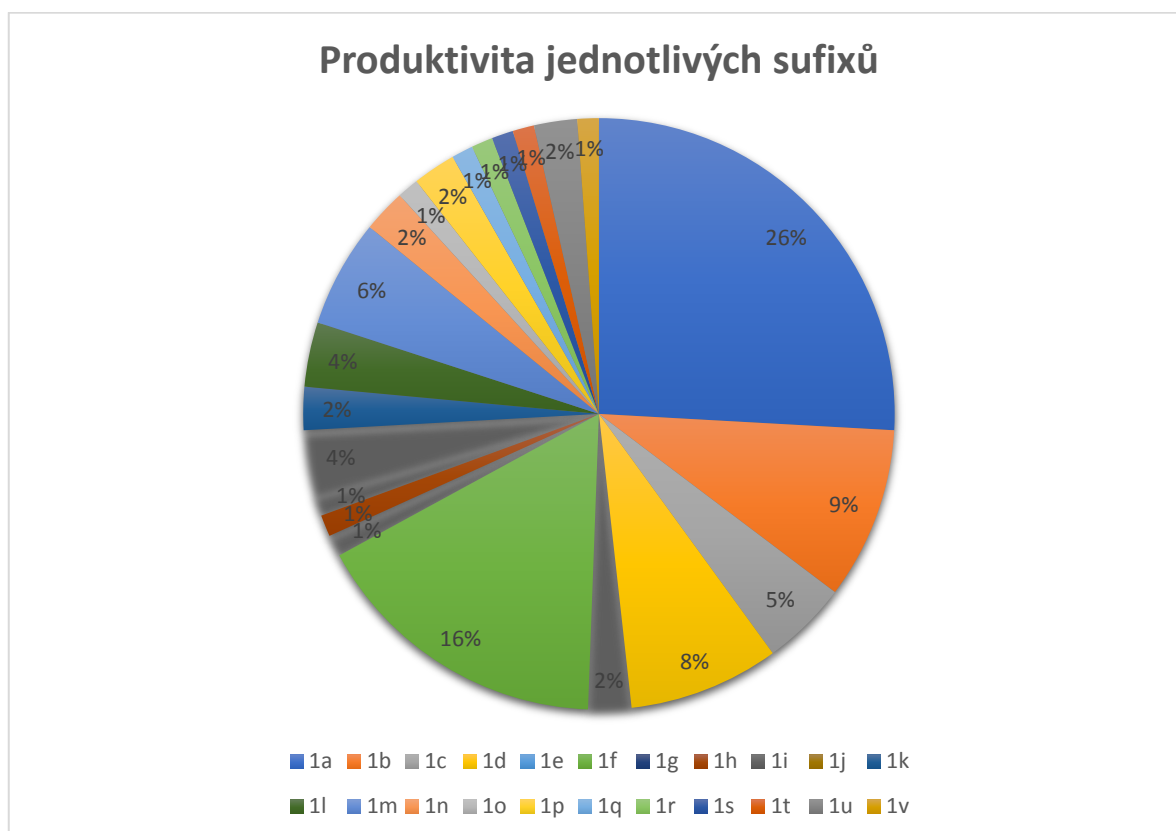
Výsledky počtu vyhledaných dvojic v daných podtypech jsou znázorněny v následující tabulce, ke které je přiložen graf.

Tabulka 7: tabulka znázorňující počet zástupců jednotlivých podtypů

podtyp	Počet
1a	22
1b	8
1c	4
1d	7
1e	2
1f	14
1g	1
1h	1
1i	1
1j	3
1k	2
1l	3
1m	5
1n	2
1o	1
1p	2
1q	1
1r	1
1s	1
1t	1
1u	2
1v	1

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 1

Zdroj: vlastní zpracování

Z analyzovaného vzorku vyplývá, že nejvíce produktivními sufixy, které odvozují slova s těmito alternacemi, jsou *-ity*, *-ic* a *-ion*. Nicméně není pravidelností, že po přidání některého z těchto sufixů automaticky nastává změna samohlásky z dlouhé na krátkou. U některých dvojic dochází k posunu slabičné hranice, u jiných jsou změny absolutně nepravidelné a stěží předvídatelné.

Pravidelné způsoby signalizace zavřenosti slabiky zahrnují zdvojení souhlásky, užití souhláskového shluku nebo změnu pravopisu samohlásky z digrafu na jednoduchý pravopis.

Zdvojení souhlásky je patrně nejpočetnější skupinou. Je naprosto předvídatelná; zdvojení souhlásky je jasným signálem zavřenosti. Zde jsou uvedeny pouze ilustrativní příklady, obdobných existují stovky: *recede* x *recession*, *succeed* x *succession*, *inflame* x *inflammable* nebo *write* x *written*. Jak je z příkladů zřejmé, zavřenost může být

současně signalizována několika způsoby, např. u *succeed* x *succession* navíc dochází ke změně samohláskového digrafu na jednoduchý pravopis.

Skupina souhlásek je také častým jevem, ne však tak obvyklým jako souhláskové zdvojení. Opět existuje desítky příkladů jako například: *introduce* x *introduction*, *child* x *children*, *Christ* x *Christmas* nebo *agnosia* x *agnostic*.

Poměrně překvapivým zjištěním je, že změna pravopisu samohlásky se jako jediná signalizace změny výslovnost nevyskytuje příliš často – jediným zjištěným příkladem byla dvojice *brief* x *brevity*.

2.4 Metodické obtíže při výuce anglické výslovnosti

Současná úroveň výuky angličtiny na školách je stále diskutovanějším tématem nejen v České republice. Učitelé kladou důraz především na výuku gramatiky, slovní zásoby a komunikace, ale stále více opomíjejí zvukovou stránku jazyka, tedy fonetiku. V České republice se fonetika na základních a středních školách nevyučuje, studenti se s tímto oborem setkávají až při studiu filologie, případně lingvistiky, na vysoké škole. Avšak zvuková stránka je stejně důležitá, a spolu s ostatními částmi utváří celek jazyka.

Čeští uživatelé angličtiny mají s výslovností velké problémy, neboť v češtině se psaná forma velmi podobá té mluvené, respektive je dobře předvídatelná na základě znalosti relativně malého počtu principů, ovšem angličtina, jak již bylo vysvětleno výše, je na tom zcela opačně. Český uživatel angličtiny je v podstatě nucen naučit se každé nové slovo dvakrát - v podobě pravopisné, a v podobě zvukové. S přibývajícimi zkušenostmi pak student dokáže některé výslovnosti "odvodit", aniž by dané slovo někdy předtím slyšel. Zde ovšem nastává problém s analogiemi, které mnohdy nefungují, jak český mluvčí očekává. Vezmeme-li jako příklad slovo z běžné slovní zásoby *mine* [maɪn], dokáže student angličtiny později rozpoznat a správně vyslovit také výrazy jako *miner* ['maɪnə], *mining* ['maɪnɪŋ] nebo *undermine* [ˌʌndə'maɪn], i když pravděpodobně bude v posledním případě klást hlavní přízvuk na první slabiku. Ze zcela pochopitelných důvodů pak identifikuje slovo *determine* jako analogii k jemu již známému a zmíněnému slovu *mine* a vysloví ho stejným způsobem, tedy přibližně [dɪ'tɜ:mɪn]. Správná, a pro uživatele nepředvídatelná výslovnost, je ovšem [dɪ'tɜ:mɪn]. Problémem je v tomto případě změna přízvuku a systémový rozdíl mezi češtinou a angličtinou: výslovnost českých samohlásek je stále stejná, bez ohledu na to, zda jsou ve slabice přízvučné či nepřízvučné, kdežto v angličtině dochází v nepřízvučných slabikách ke kvalitativní redukci. Právě z tohoto důvodu by se při výuce anglického jazyka mělo s nepoučenými analogiemi zacházet opatrně a fonetika by měla být součástí výuky. Jelikož je tématem této bakalářské práce i pro značně pokročilé mluvčí v zásadě nepředvídatelný jev, na který neexistuje žádné striktní pravidlo, je slovníček vyhledaných dvojic užitečnou pomůckou jak pro studenty, tak v řadě případů i pro jejich učitele.

2.5 Slovníček nejběžnějších výrazů s alternacemi samohlásek

Abecedně uspořádaný slovníček nejběžnějších dvojic slov, ve kterých nastávají alternace samohlásek, včetně jejich výslovností:

academia	ˌækəˈdiːmiə	academic	ˌækəˈdemɪk
acetic	əˈsiːtɪk	acetify	əˈsetɪfaɪ
advert (v)	ˈædvɜːt	advertise	ˈædvətɑɪz
agnosia	ægˈnɔːsiə	agnostic	ægˈnɒstɪk
anaesthesia	ˌænəsˈθiːziə	anaesthetic	ˌænəsˈθetɪk
antique	ænˈtiːk	antiquity	ænˈtɪkwəti
apply	əˈplɑɪ	applicable	əˈplɪkəbl
asthenia	æsˈθiːniə	asthenic	æsˈθenɪk
atrocious	əˈtrɒfjəs	atrocious	əˈtrɒsəti
audacious	ɔːˈdeɪfjəs	audacity	ɔːˈdæsəti
austere	ɒˈstiə(r)	austerity	ɒˈsterəti
automation	ˌɔːtəˈmeɪʃn	automatic	ˌɔːtəˈmætɪk
bacchanalia/ baschanalian	ˌbækəˈneɪliə ˌbækəˈneɪliən	bacchanal	ˌbækəˈnæl
basin	ˈbeɪsn	basinet	ˈbæsɪnet
benzol	ˈbenzɒl	benzole	ˈbenzəʊl
bile	ˈbaɪl	bilious	ˈbɪliəs
blithe	ˈblaɪð	blithering	ˈblɪðərɪŋ
breath	ˈbreθ	breathe	ˈbriːð
capacious	kəˈpeɪfjəs	capacity	kəˈpæsəti
caprice	kəˈpriːs	capricious	kəˈprɪfjəs
cataphoresis	ˌkætəˈfəːriːsɪs	cataphoretic	ˌkætəˈfəːretɪk
causation	kɔːˈzeɪʃn	causality	kɔːˈzæləti
compete	kəmˈpiːt	competitor/ competitive	kəmˈpetɪtə/ kəmˈpetətɪv
cave	ˈkeɪv	cavity	ˈkævəti
concave	kɒnˈkeɪv	concavity	ˌkɒnˈkævəti
cone	ˈkəʊn	conic	ˈkɒnɪk

conspire	kən'spaɪə(r)	conspiracy	kən'spɪrəsi
crime	'krɑɪm	criminal	'krɪmɪnl
cycle	'saɪkl	cyclical	'saɪklɪkl
decide/decisive	dɪ'saɪd/dɪ'saɪsɪv	decision	dɪ'sɪʒn
define	dɪ'faɪn	definitive	dɪ'fɪnətɪv
deprave	dɪ'preɪv	depravity	dɪ'prævəti
derive	dɪ'raɪv	derivative	dɪ'rɪvətɪv
despise	dɪ'spaɪz	despicable	dɪ'spɪkəbl
diabetes	ˌdaɪə'bi:tɪz	diabetic	ˌdaɪə'betɪk
discrete	dɪ'skri:t	discretion	dɪ'skrefʃn
divine	dɪ'vaɪn	divinity	dɪ'vɪnəti
divide	dɪ'vaɪd	division	dɪ'vɪʒn
dream	'dri:m	dreamt	'dremt
drive	draɪv	driven	'drɪvn
evoke	ɪ'vəʊk	evocative	ɪ'vəʊkətɪv
extreme	ɪk'stri:m	extremity	ɪk'streməti
grateful	'ɡreɪtfl	gratitude	'ɡrætɪtju:d
grave	'ɡreɪv	gravity	'ɡrævəti
humane	hju:'mem	humanity	hju:'mænəti
child	tʃaɪld	children	'tʃɪldrən
chthonian	'θəʊniən	chthonic	'θəʊnɪk
ignite	ɪɡ'naɪt	ignition	ɪɡ'niʃn
impede	ɪm'pi:d	impediment	ɪm'pedɪmənt
inflamm	ɪn'fleɪm	inflammable	ɪn'flæməbl
insane	ɪn'seɪn	insanity	ɪn'sæniəti
line	'laɪn	lineage	'laɪnɪdʒ
lineation	ˌlaɪni'eɪʃən	linearity	ˌlaɪni'ærəti
mendacious	men'deɪʃəs	mendacity	men'dæsəti
metre	'mi:tə(r)	metric	'metrɪk
microscope	'maɪkrəskəʊp	microscopic	ˌmaɪkrə'skəʊpɪk
mine	'maɪn	mineral	'mɪnərəl
nation	'neɪʃn	national	'næʃnəl
nature	'neɪtʃə(r)	natural	'nætʃrəl

obscene	əb'si:n	obscenity	əb'senəti
please	'pli:z	pleasant	'pleznt
precise	pri'sais	precision	pri'si:ʒn
prestige	pre'sti:ʒ	prestigious	pre'stɪdʒəs
private	'praɪvət	privacy	'praɪvəsi/'praɪvəsi
produce	prə'dju:s	production	prə'dʌkʃn
profane	prə'feɪn	profanity	prə'fæniəti
provide	prə'vaɪd	provision	prə'vɪʒn
provoke	prə'vʊk	provocative	prə'vʊkətɪv
revise	rɪ'vaɪz	revision	rɪ'vɪʒn
rite	'raɪt	ritual	'rɪʃuəl
sane	'seɪn	sanity	'sæniəti
serene	sə'reɪn	serenity	sə'reniəti
severe	sɪ'veɪə(r)	severity	sɪ'veəriəti
sign	'saɪn	signature	'sɪgnətʃə(r)
sole	'səʊl	solitude	'sɒlɪtju:d
south	'saʊθ	southern	'sʌðən
sublime	sə'blaɪm	sublimity/ subliminal	sə'blɪməti/ ,sʌb'lɪmɪnl
suffice	sə'faɪs	sufficient	sə'fɪʃnt
supreme	su:'pri:m	supremacy	su:'preməsi
type	'taɪp	typical	'tɪpɪkl
urbane	ɜ:'beɪn	urbanity	ɜ:'bæniəti
verbose	vɜ:'bəʊs	verbosity	vɜ:'bɒsəti
vice	'vaɪs	vicious	'vɪʃəs
vile	'vaɪl	vilify	'vɪlɪfaɪ
vine	'vaɪn	vineyard/vinegar	'vaɪnjəd/'vaɪnɪgə
volcano	vɒl'keɪnəʊ	volcanic	vɒl'kæniɪk
wild	'waɪld	wilderness	'wɪldənəs
wise	'waɪz	wisdom	'wɪzdəm

ZÁVĚR

Tématem předkládané bakalářské práce je *Střídání samohlásek při odvozování slov*. V úvodní části byly nejdříve definovány základní pojmy jako slabika, přízvuk, hranice slabiky a okrajově také dělení slov, které by si u práce většího rozsahu (např. diplomové) zasloužilo bližší pozornost, nicméně pro tuto práci nebylo jevem nejdůležitějším.

V části praktické se pracuje zejména se zjištěnými daty ze slovníku *Longman Pronunciation Dictionary* (Wells, 2008). Nejdříve jsou popsány obecně jevy, ke kterým alternací samohlásek dochází, tzn. případy, u kterých nelze změnu očekávat, jelikož dochází k posunu hranice slabiky např. *nature* x *natural* bez indikace změnou pravopisu, u nichž kolísá výslovnost odvozeného slova - *private* x *privacy*, kdy *němé e* má funkci, jako by byl pravopis jednoduchý – tedy má za následek dlouhou výslovnost v otevřené slabice: *breath* x *breathe/breathing* a v neposlední řadě také *ty*, u nichž dochází ke zdvojení souhlásky, což způsobí uzavření slabiky - *recede* x *recession*. Dále jsou vyhledané případy klasifikovány podle typu krácení a podtypu přípony. V analýze bylo zjištěno, že nejproduktivnějšími příponami jsou *-ity*, *-ic* a *-ion*. Naopak pouze okrajová pozornost byla věnována případům, kdy dochází ke zdvojení souhlásky, jelikož se jedná o velmi předvídatelnou změnu a zástupců této kategorie je mnoho. Hlavním a praktickým výstupem je abecedně seřazený slovníček výrazů, u kterých dochází k samohláskovým změnám.

V práci bylo zjištěno, že se jedná o jev obtížně předvídatelný a jen částečně systémový. Jeho předvídatelnost záleží na stupni pokročilosti mluvčích. Pro málo a středně pokročilé české uživatele angličtiny se jedná o jev zcela nepředvídatelný, a to zejména proto, že výslovnost samohlásek v češtině není ovlivněna přízvukem ani charakterem slabiky. Pokročilejší uživatelé si všimnou, že ke krácení v některých běžných dvojicích slov dochází, avšak nebudou chápat, na základě jakého principu, protože posun grafické slabičné hranice není nijak pravopisně indikován, a ani k němu nedochází systematicky, jak lze demonstrovat na následujících příkladech: *nature* x *natural* reprezentuje posun grafické hranice slabiky, oproti tomu *nation* x *national* podle slovníku žádný posun hranice nevykazuje, a přesto ke změně dochází. Začne-li pokročilejší uživatel na základě analogie s např. *serene* x *serenity* užívat krácení samohlásky *i* v dalších podobných případech, narazí na dvojice jako *obscure* [əb' skjʊə]

x *obscurity* [əb'skjʊərəti], která popírá, že by změna přidáním stejné přípony nastávala automaticky, jelikož v uvedeném případě po přidání sufixu krácení nenastává. Potvrzuje se nám tedy hypotéza, že jev je v zásadě nepředvídatelný a žádným pravidlem ho nelze uspokojivě vysvětlit, a tak předejít chybám. Příkládaný slovníček slov, u nich krácení nastává, se tak může stát cenným přehledem takto se měnících odvozených slov.

Obecně vzato lze říci, že současná výuka angličtiny na školách nevěnuje příliš velký prostor pro výuku fonetiky, či alespoň praktické výslovnosti. Na základních i středních školách je kladen důraz především na gramatiku a slovní zásobu, až při studiu filologie na vysoké škole se s tímto předmětem setkáváme. I přesto si pokročilejší studenti někdy vědomě, jindy intuitivně, osvojí určité základní principy souvislosti mezi pravopisem a výslovností, např. význam zdvojení souhlásek pro zachování zavřenosti slabiky, a tedy její krátkosti ve výslovnosti. Slova zkoumaná v této práci ovšem tyto pravidelné principy popírají a jejich výslovnost je tedy i pro pokročilé uživatele (včetně mnohých učitelů angličtiny) matoucí. Právě toto bylo důvodem, proč jsem se v této bakalářské práci věnovala této oblasti a proč považuji praktický výstup této práce za stejně důležitý jako teoretický rámec, do něhož je zasazena.

CONCLUSION

This B.A. thesis is concerned with vowel alternation in stressed syllables of related words that are not indicated by changes of spelling.

The first part contains definitions of terms such as the syllable, lexical stress, vowel boundary and a brief mention of word division is included as well (as this is not an essential concept for this piece of work, it is not treated in detail).

The practical part deals mainly with the data from *Longman Pronunciation Dictionary* (Wells, 2008). Most attention is given to such types of this phenomenon where vowel alternation occurs without indication by spelling and where a shift in the syllable boundary cannot therefore be expected, such as *nature* x *natural*. In other cases, pronunciation change is optimal - *private* x *privacy*. A crucial role is played by silent *e* as an indicator of long pronunciation in an open preceding syllable:

breath x *breathe* / *breathing* and, last but not least, this thesis gives marginal attention to consonant doubling which suggests closing of the syllable - *recede* x *recession*. In addition, the cases identified in the dictionary are classified according to the type of shortening and suffix subtype. The analysis found that the most productive suffixes turned out to be *-ity*, *-ic* and *-ion*. On the other hand, attention has been diverted from doubling of the consonant since it is a very predictable spelling indication of change and there are many representatives of this category. The principal, and, hopefully, also practical output is an alphabetical glossary of expressions in which vowel changes occur.

Generally speaking, teaching English in the current Czech education system offers insufficient time for practical phonetics teaching. In primary and secondary schools, emphasis is placed mainly on grammar and vocabulary and it is only when studying philology at college that students encounter this subject. Many Czech users of English learn new words by reading and listening so it is regrettable that educators do not use dictionaries and phonetic exercises more extensively to prevent misspelling and mispronunciation.

ZDROJE

Knižní zdroje

CRYSTAL, David (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press

GIMSON, A. C. 1980. *An Introduction to the Pronunciation of English*. Third edition. Edward Arnold.

HORNBY, Albert Sydney. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Editor Jonathan Crowther. Oxford, England: Oxford University Press, 1995. Print.

KNIGHT, Rachael-Anne. *Phonetics a coursebook*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. ISBN 9781139060714.

MARSHALL, Susie Broadfoot. *Collins Gem Dictionary of Spelling & Word Division*. Collins. 1968. ISBN 9780004587042.

QUIRK, Randolph, GREENBAUM Sidney, N. LEECH Geoffrey a SVARTVIK Jan. *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman, 1986. ISBN 0582517346.

PROCTER, Paul, *Cambridge International Dictionary of English*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. Print.

ROACH, Peter. *English phonetics and phonology: a practical course*. 3rd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. ISBN 0521786134.

SINCLAIR, John. *Collins Cobuild Advanced Learner's English Dictionary*. Glasgow: HarperCollins Publishers, 2003. ISBN 978-0007126408

SKALIČKOVÁ, Alena. *Fonetika současné angličtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982.

Internetové zdroje

HLADKÝ, Josef. WORD DIVISION AND SYLLABIFICATION IN ENGLISH

[online]. 1987 [cit. 2018-07-17]. Dostupné z:

https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104163/1_BrnoStudiesEnglish_17-1987-1_9.pdf?sequence=1

KRČMOVÁ, Marie. Slabika [online]. [cit. 2018-06-12]. Dostupné z:

<https://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/ch04s03.html>

Trisyllabic laxing. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA):

Wikimedia Foundation, 2001, 2018 [cit. 2018-07-05]. Dostupné z:

https://en.wikipedia.org/wiki/Trisyllabic_laxing

Tabulka 1:

https://ipfs.io/ipfs/QmXoypizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Great_vowel_shift.html

Obrázek 1: https://www.pinclipart.com/pindetail/xiRJom_history-of-english-great-vowel-shift-clipart/

Při vyhledávání dvojic s alternacemi samohlásek bylo pracováno s elektronickou verzí slovníku *Longman Pronunciation Dictionary* (Wells, 2008)